

Translator Studies jako nové stěžejní téma translatologie

Renata Makarska

Johannes Gutenberg-Universität Mainz/Germersheim
makarska@mainz-uni.de

SYNOPSIS

Translator Studies as New Core Topic in the Field of Translatology

This study deals with Translator Studies, which have been developing intensively over the past twenty years. It first summarizes the central discussions and topics of this new direction in translatology and gives an overview of its most important representatives. It then focuses on the project Germersheimer Übersetzerlexikon (Germersheim Dictionary of Translators, UeLEX). The biographies of the translators that arise within the project are not only concerned with ‘author and work’, but also show how translators figure in the broader field of translation.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Translator Studies; biografie překladatelů; sociologie překladu; Germersheimer Übersetzerlexikon; Siegfried Lipiner / Translator Studies; biography of translators; sociology of translation; Germersheim Dictionary of Translators; Siegfried Lipiner.

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366680.2020.1.7>

Až do devadesátých let 20. století stály v centru zájmu translatologie přeložený text a překládání jako proces. Překladatel¹ zůstával pro mnohé do velké míry v pozadí. Pravidelně se sice stával předmětem vědeckého zájmu, ovšem pouze coby textová kategorie; překladatel jakožto osobnost měl zůstat „mrtvý“ podobně jako Barthesův autor. Je tomu ale již dvacet let, co se badatelé — v souvislosti s kulturologickým a sociologickým obratem v translatologii — jednoznačně obracejí k překladateli, k subjektu. (Literární) překladatel se tak stal zásadním předmětem výzkumu nejen jako spoluautor přeložených děl, ale také jako jeden z nejdůležitějších aktérů překladatelského pole (ve vztahu k vydavatelům, literárním agentům a kritikům, jakož i lektorům). Také ve veřejném prostoru je stále viditelnější: jako zástupce profesního cechu, který se zasazuje o svá práva, jako „agent“ svých autorů, jako prostředník mezi kulturami, jehož jméno stále častěji vidíme na obálkách knih. Proces pohybu „směrem

1 Užívám v tomto textu důsledně generické maskulinum, jímž jsou míněny osoby jak mužského, tak ženského pohlaví.

k překladatelů“, který se započal pracemi Lawrence Venutiho, Andrewa Chestermana, Antoina Bermana a Anthonyho Pyma, posledně jmenovaný v roce 2009 označil jako „humanizaci translatologie“ (Pym 2009, s. 32; srov. týž 2014, s. IX).

V této studii se budu věnovat procesu (znovu)objevení překladatele v bádání posledních desetiletí a naznačím, jakým směrem se dnes tzv. Translator Studies ubírají. Soustředím se přitom na německojazyčný prostor a v něm na projekt Germersheimer Übersetzerlexikon (Germersheimský lexikon překladatelů, www.uelex.de).

I. CESTA OD TRANSLATION STUDIES K TRANSLATOR STUDIES

S tzv. „humánním obratem“ v translatologii je téměř automaticky spojován Lawrence Venuti, autor knihy *The Translator's Invisibility* (Venuti 1995), v níž tematizuje neviditelnost překladatelů v angloamerickém prostředí. Jeho teze, popř. diagnóza se sice týká kultur, v nichž (literární) překlad hraje poměrně malou (až marginální) roli, je ovšem možné ji přenést na jiné země, kde překladatelé také stále ještě většinou stojí ve stínu.

„Neviditelnost“, kterou autor diagnostikoval, znamená různé druhy neviditelností a nepřítomností. Na jedné straně jde o neviditelnost samotného překladatele v translátu, která byla ještě donedávna považována za ideál: Cílem byl plynulý překlad, nazývaný v německé tradici „domestikující“. Je-li zde překladatel viditelný, je viditelný pouze „negativně“, tzn. „díky“ svým chybám (srov. Heydel 2020). Na druhé straně jde o viditelnost/neviditelnost překladatele na knižním trhu — jeho viditelnost směrem ke čtenářům, ale i viditelnost překladatele v konkrétním systému literárních cen. A konečně se jedná o neviditelnost, popř. nepřítomnost překladatele v translatologii.

Právě proto dal Andrew Chesterman svému článku z roku 2009 titul *The Name and Nature of Translator Studies* (Chesterman 2009), čímž vytvořil paralelu k historické přednášce Jamese Holmese z roku 1972 *The Name and Nature of Translation Studies*. Tehdejší Holmesovo vystoupení zásadně přispělo k založení deskriptivní translatologie (DTS).² Chestermanův příspěvek znamená nový obrat — uspořádává a kategorizuje již nějakou dobu zavedené bádání o překladatelích. Už titul článku jasně poukazuje na přenesení pozornosti v rámci translatologie z *textů na subjekty*. Autor člení Translator Studies na tři oblasti: 1. dějiny překladu a překladatelů včetně jejich kulturního kontextu (ideologie, etika, dějiny překladatelů), 2. výzkum mentálních procesů (rozhodovací procesy), k nimž dochází během procesu translace (emoce, přístup k textu, psychologie práce) a 3. sociologie překladu, která nahlíží na překladatele/translátora jako na činitele v oblasti sociálních systémů (sítě vztahů a kontaktů, instituce, pracovní prostředí, bydliště; srov. též Eberharter 2018, s. 26–27).

2 Přednáška „The Name and Nature of Translation Studies“ Jamese Holmese (proslavena v Kodani v roce 1972) představuje zásadní přínos k založení deskriptivní translatologie (DTS). Holmes v přednášce naznačil svou vizi samostatné disciplíny v rámci Translation Studies: „Translation Studies je třeba chápat jako široké souhrnné označení pro veškerý výzkum, který si za svůj hlavní předmět bere fenomény překládání a překladu.“ Srov. Holmes 1988, s. 71.

Chestermanův příspěvek ve zkratce prezentuje delší vývoj. Již dříve někteří vědci připouštěli, že postulát neutrality překladatele (a tlumočnicka) nelze realizovat: překladatelé nemohou být ani transparentní, ani skutečně neutrální. Někteří translatoologové, mj. Anthony Pym, se proto zasazovali o paralelní výzkum dějin překladu a překladatelů. Zatímco Chesterman provedl kategorizaci Translator Studies,³ vnesl Anthony Pym do výzkumu historickou dimenzi, diachronii, která do té doby v translatoologii (soustředící se na synchronii jazyka a překládání) chyběla. Pym nevidí překladatele jako diskurzivní kategorii, ale jako osobu z masa a kostí. Ve své metodologii dějin překladu (Pym 2014) formuloval tezi, že překladatelé (*human translators*) měli odjakživa něco společného s dějinami překládání, ať již na úrovni individuální či společenské — míněn je přímý a aktivní vliv na dějiny překládání. Ve své studii Pym vyzývá badatele, aby se zabývali osobami, které se účastní translačního procesu: „Pouze prostřednictvím překladatelů a sociálního prostředí, které je obklopovalo (klientů, podporovatelů, čtenářů), se můžeme snažit porozumět tomu, proč v daném historickém momentu a na daném místě překlady vznikaly“ (tamtéž, s. IX).⁴

Translator Studies se ovšem nevyvíjely výhradně v anglofonním prostoru, ale také v kontextu francouzské *traductologie*. V knize *Pour une critique des traductions*, posmrtně vydané v roce 1995, se Antoine Berman vyslovuje pro intenzivní výzkum překladatelovy osoby. Vyjmenoval zde celý seznam kritérií, která jsou relevantní pro systematický výzkum překladatelovy biografie:

Důležité je pro nás vědět, jestli je [tzn. překladatel, pozn. R. M.] Francouz nebo cizinec, jestli je „pouze“ překladatelem, nebo vykonává ještě i jiné podstatné zaměstnání [...], chceme vědět, jestli je také sám autorem a napsal-li vlastní texty; z jakého jazyka nebo jazyků překládá, jaký vztah má k těmto jazykům; [...] jak k této dvojjazyčnosti došlo; jaké žánry obvykle překládá, jaká jiná díla přeložil; je-li „poly-překladatelem“ (jak je tomu ve většině případů) nebo „mono-překladatelem“ [...]; chceme se dozvědět, v jakých jazykových a literárních oblastech se cítí doma; chceme vědět, zdali [...] „vytvořil překladatelské souborné dílo“ a jaké jsou jeho nejdůležitější překlady... (Berman 2007, s. 99).⁵

Berman chtěl navíc ještě vědět, zdali překladatel svou práci komentuje, popř. je-li činný např. jako kritik překladu apod. (srov. tamtéž). Novou tendenci — tedy „pohyb směrem k překladateli“ — vnímal tento francouzský překladatel a teoretik překladu, zesnulý v roce 1991, jako metodický obrat v rámci translatoologie, současně se ale distancoval od tradičního biografického přístupu (který se začasté intenzivně zabývá detaily ze života zkoumané osoby) a tvrdil, že nás „život překladatele zajímá opravdu málo“ (tamtéž).

3 Chesterman se ve svých pracích zasazuje o to, aby (humánní) translatoři už nestáli za samotnými texty, ale PŘED nimi.

4 „Hlavním předmětem historického poznání by neměl být text překladu, ani jeho systémový kontext, ba ani jeho jazykové rysy. Hlavním předmětem by měl být člověk-překladatel, jelikož pouze lidé disponují odpovědností, která je vlastní společenské kauzalitě“ (Pym 2014, s. IX).

5 Bermanova vyjádření cituji v překladu Irène Kuhn.

Bermanovy konkrétní a uchopitelné postuláty jsou pro nás obzvláště důležité při každodenní práci na lexikonu překladatelů. Na jedné straně jsou překladatelé vědecky nazíráni jako individua, na druhé straně také jako profesní skupina s vlastní identitou a svým programem; v obou případech mají aktivní vliv na dějiny překládání.

II. PRÁCE NA GERMERSHEIMER ÜBERSETZERLEXIKON, UELEX (GERMERSHEIMSKÝ LEXIKON PŘEKLADATELŮ)

Odpovědí na Bermanovy postuláty a na dosavadní Translation Studies jsou četné lexikony překladatelů. Na počátku tohoto snažení stojí švédský projekt *Svenskt översätterlexikon* (Švédský lexikon překladatelů). V současné době jsme svědky práce na mnoha národních variantách, vedle již zmíněného Germersheimského lexikonu překladatelů se na podobných projektech pracuje také v Dánsku, Nizozemsku a Turecku. Iniciátor zmíněného švédského lexikonu překladatelů Lars Kleberg charakterizuje tento projekt jako „dějiny překladu zdola“ (Kleberg 2014, s. 17), chápe podobnou práci jako nedílnou součást literárních dějin, překlady se totiž „od počátku ve velké míře podílely na vzniku literatury ve švédském jazyce“ (tamtéž). Zároveň však dodává, že „ve standardních dějinách švédské literatury se o tom mnoho nedočteme“ (tamtéž). Dějiny překladu a překladatelů chápe tudíž jako klíčové momenty nového přístupu k dějinám literatury.

Za první krok k sestavení dějin překládání ve Švédsku považuje Lars Kleberg výzkum zajímavější se o aktéry, kteří se skrývají za texty. Vychází z analýz Anthonyho Pyma a nezbytné součásti překladatelské biografie definuje následujícím způsobem:

Každý článek ve Švédském lexikonu překladatelů sestává ze tří částí: obrázku/fotky, článku o životě a díle a obsáhlé bibliografie. Biografický text dlouhý dvě až čtyři normostrany obsahuje zpravidla krátkou biografii, přehled o profesní dráze překladatele a zhodnocení díla. Bibliografická část usiluje o kompletní a přesný výčet překladatelských děl, popř. obsahuje i výběr sekundárních textů o dotyčné osobě [...] (tamtéž, s. 23).

Z praktických důvodů se autoři projektu *Svenskt översätterlexikon* rozhodli jen pro již nežijící překladatele a překladatelky. Vedle biobibliografických hesel jsou zde zahrnuta také hesla tematická, např. o překladu Bible či Koránu, nebo o překladech, které nejsou pořízeny z originálu. První příspěvky byly v elektronické podobě zveřejněny v roce 2009.⁶

V roce 2013 jsem se poprvé účastnila konference zabývající se bádáním o překladatelích, která se konala na Fakultě pro překlad, jazykové a kulturní vědy Univerzity v Mohuči v Germersheimu (Fachbereich Translation-, Sprach- und Kulturwissenschaft der Universität Mainz in Germersheim). Germersheimský lexikon překladatelů (dále jako *UeLEX*) je již od roku 2015 on-line, jednotlivé příspěvky (nyní kolem 70)

⁶ Tento švédský projekt není výhradní doménou bádání o překladatelích, podílejí se na něm také knihovníci a IT specialisté.

jsou sepisovány po podrobné rešerši, redaktory lexikonu velmi pečlivě lektorovány a poté on-line zveřejňovány. Oproti švédské předloze není úmrtí překladatele nutným kritériem pro jeho přijetí do *UeLEX*.

Už když se práce na lexikonu rozbíhaly, zřetelně se ukazovaly priority: „Rovnocennost kulturněvědných, literárněvědných a translatologických perspektiv“ (Kelle-tat — Tashinskiy 2014, s. 9) podobně jako „zvláštní zohlednění díla překladatelů z tzv. malých, v Evropě méně užívaných, popř. z evropské perspektivy vzdálených jazyků, jako je např. litevština, finština nebo čínština a korejština“ (tamtéž), aniž by se ovšem zanedbával pohled na tradičně důležité literatury.

Rozsah příspěvků v *UeLEX* není nijak ohraničen. Více než o biobibliografická shrnutí se jedná o články ve formě eseje. Pro redaktory je stěžejní, aby autoři článků sledovali následující základní strukturu:

KDO (životní dráha, jazyková a topografická biografie, pobyty v zahraničí, migrace), CO a PROČ (překladatelské dílo: jazyky, žánry, autoři, epochy; motivace překladatelů a překladatele),

JAK (celkový překladatelský přínos; všeobecné výroky na téma překladu, předmluvy, doslovy...; „[k] excesivnímu srovnávání originálu a překladu nemá docházet [...]“; tamtéž, s. 15).

Základní všeobecná pravidla pro výstavbu příspěvku v lexikonu lze samozřejmě rozšířit o další kategorie, aby byly eseje o překladatelích co možná bohaté na detaily. Při své práci na překladatelských biografiích jsem si dovolila soustředit se vedle a) jazykové a topografické biografie také na b) sítě vztahů a kontaktů, c) analýzy překladatelské práce (též sebeanalýzy) a d) jiné činnosti a povolání vykonávané překlada-teli — vše zmíněné považuji za kontext překlada-telovy práce (srov. Makarska 2016).

III. BIOGRAFIE PŘEKLADATELE JAKO PŘEDMĚT BADATELSKÉHO ZÁJMU. PŘÍPADOVÁ STUDIE: SIEGFRIED LIPINER (1856–1911)⁷

A) Jazyková a topografická biografie. Siegfried Salomo Lipiner se narodil roku 1856 v haličské Jaroslavi (Jarosław/Jaroslau). Jeho rodina se záhy přestěhovala do Tarnova, kde existovala větší židovská obec. O rodičích nevíme mnoho: Rakousko-americký historik židovského původu Robert A. Kann se zmiňuje o tom, že „žili ve velmi nuzných poměrech“ (Kann 1980, s. 101), o jejich vzdělání neexistují informace. Přesto je jisté, že Lipiner už v dětství (vedle polštiny a jidiš) určitě mluvil německy. Když se totiž v roce 1871 s rodiči přestěhoval do Vídně, okamžitě začal studovat na německo-jazyčném gymnáziu, složil maturitu a následně od roku 1875 studoval filozofii a literární vědu. Příspěvek v *Rakouském biografickém lexikonu* (*Österreichisches Biographisches Lexikon*)⁸ uvádí, že roku 1878 Lipiner přerušil studium, aby se mohl věnovat

⁷ Tuto část příspěvku jsem převzala ze svého článku *Translationsbiographische Forschung. Am Beispiel von Siegfried Lipiner (1856–1911) und Grete Reiner (1892–1944)*; Makarska 2016.

⁸ Srov. <https://www.biographien.ac.at/oebL/oebL_L/Lipiner_Siegfried_1856_1911.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=Lipiner*> [9. 11. 2019].

literární činnosti, o několik let později (1894) ale obhájil práci *Homunculus, eine Studie über Faust und die Philosophie Goethes* (*Homunkulus, studie o Faustovi a Goethově filozofii*; srov. Zelinski 1985). Postupně se etabloval jako básník a novinář. V roce 1881 se stal ředitelem Knihovny říšské rady, kde pracoval až do své smrti v roce 1911. Jedním z jeho kolegů v knihovně byl sociální demokrat a pozdější kancléř Karl Renner (1895; Kann 1980, s. 103). Dvacet let po příchodu do Vídně se dal Lipiner pokřtít (podle evangelického ritu),⁹ tento akt byl zajisté završením jeho cesty k asimilaci.

B) Síť vztahů a kontaktů. Lipiner je zmiňován především jako přítel Gustava Mahlera. Patřil ovšem hlavně ke skupině kolem časopisu *Die Zeit*, v němž „se prolínaly různé kulturní komunikační regiony“ a jenž byl „revuí nadnárodních ‚dobrých Evropanů‘“ (Csáky 2010, s. 157). Časopis „přispíval nejen ke znalosti neněmeckých literatur, byl také důležitým orgánem pro ‚konstrukci‘ střeoevropské moderny přesahující hranice“ (tamtéž, s. 162). Lipiner byl kulturním prostředníkem typickým pro tuto dobu, nejen pokud jde o polský a německý kulturní prostor, inicioval kontakty mezi různými kulturami (Rollauer — Castle 1937).¹⁰ Tento spisovatel, překladatel a knihovník se stal „středobodem kruhu přátel“, k němuž vedle Gustava Mahlera patřili např. Bruno Walter, Viktor Adler, Hermann Bahr, ale také pozdější československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk (srov. Csáky 2010, s. 162).

Díky rozsáhlé síti svých kontaktů se Lipiner také vůbec dostal k překládání. V *Německo-rakouských literárních dějinách* (*Deutsch-Österreichische Literaturgeschichte*) z roku 1937 nalezneme následující věty:

Povzbuzen hrabětem Karlem Lanckoroňským [...] se [Lipiner] odvážil přeložit „[v]rcholná poetická díla“ Adama Mickiewicze, která dodnes skutečně nikdo jiný nepřevedl lépe. Mnohé nedostatky omluví samotná matérie, obtížně zvládnutelná vzhledem k obrovskému rozsahu. Vskutku cizokrajně v němčině zní šestistopé sdruženě rýmované verše s nepravidelnými nepřízvučnými slabikami, které překladatel zvolil pro převod melodických alexandrínů v „Panu Tadeášovi“; rytmický tok veršů je tak často přerušen, občas má čtenář dojem, že čte jamby, jindy knittelvers, občas dokonce obyčejnou prózu, takže se místy ztrácí dojem „vázané formy“ (Rollauer — Castle 1937, s. 1394–1395).

C) Analýza překladatelské práce. Lipinerovy překlady nejdůležitějších děl Adama Mickiewicze *Pan Tadeáš* (*Herr Thaddäus*, 1882, druhé vydání vyšlo již roku 1898) a *Dzia-*

⁹ Srov. <https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_L/Lipiner_Siegfried_1856_1911.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=Lipiner*> [9. 11. 2019].

¹⁰ Toto literárněhistorické dílo se zmiňuje i o jiných haličských Židech, kteří pobývali ve Vídni a překládali polskou literaturu, jednalo se např. o Heinricha Blumensroda z Krakova (1845–1902; překlady: Mickiewiczovy *Dziady*; Krasiňského *Nie-Boska komedia*), Philippa Löbensteina (lékař; překládal z polštiny díla Bałuckého, Kraszewského, Sienkiewiczze, Słowackého a Świętochowského, z ruštiny např. Gogolovy *Mrtvé duše*), dále o Gotthilfa Kohna a Moritze Morgenrotha. Autoři článku nakonec konstatují: „To nejlepší, co přinesla smíšená polsko-židovsko-německá kultura v mladší generaci, nedozrálo v této zemi, nýbrž ve Vídni“ (Rollauer — Castle 1937, s. 1398).

dy (*Die Todtenfeier*, 1887) byly po dlouhá léta kanonické. Autor článku v *Deutsch-österreichische Literaturgeschichte* (v kapitole o Haliči a v pasáži o haličských Židech ve Vídni) se po shrnutí biografických údajů věnuje zhodnocení Lipinerova překladatelského umění: „Obsahově ovšem stojí Lipinerův výkon vysoko nad poněmčením *Pana Tadeáše* Albertem Weißem (Leipzig, 1882), i když toto usiluje o lépe znějící rytmus“ (tamtéž, s. 1395).¹¹ I v současnosti je Lipiner vnímán jako mnohem nadanější než jeho překládající současníci (srov. např. hodnocení curyšského slavisty Germana Ritze).¹²

Důležité je na tomto místě zdůraznit, že se Lipiner překladatelské práci doslova upsal. Historik Robert A. Kann uvádí, že se Lipiner „zabýval překladem a převodem Adama Mickiewicze přinejmenším dvacet pět let“ (Kann 1980, s. 105), a *Österreichisches Biographisches Lexikon* hovoří o jeho „poslání služby slovu“ (Hanus 1972).

Zajímavé jsou v této části překladatelské biografie také Lipinerovy všeobecné zmínky o překladatelském umění, jakož i jeho poznámky o vlastním díle. K oběma překladům sepsal rozsáhlé úvody, v nichž německým čtenářům přibližuje epochu, autora a dílo.¹³ Úvodní slovo k *Die Todtenfeier* (1887) má 26 stran, z čehož jsou dvě strany věnovány překladatelským záležitostem. Zde Lipiner mj. komentuje způsob své práce na překladu a svá překladatelská rozhodnutí:

Myslet si, že lze převést polské alexandriny v původním metru, může jen člověk, který nemá o rozdílnosti prozodických systémů obou jazyků vůbec žádné ponětí. [...] Nepostavil jsem se k dílu svého autora otrocky — ale i tak jsem si zřejmě nedovolil být natolik svobodný, abych byl nakonec zcela věrný. Skutečné překladatelské umění se nesmí nechat ničím svazovat, platí pouze úmysl docílit přesného účinku originálu; je lhostejné, jakými prostředky toho dosáhneme (Úvod in Mickiewicz 1887, s. XXXII).

D) Kontext. Lipiner jako autor. Literárně byl Siegfried Lipiner činný především v první fázi své vídeňské kariéry; v tomto období se o něm kritiky vyjadřovaly velmi pochvalně. Především jeho rané dílo *Der entfesselte Prometheus* (*Odpoutaný Prometheus*) došlo velkého uznání. V dopise Erwinu Rohdemu o něm psal Friedrich Nietzsche: „Jestli ten básník není skutečným géniem, pak opravdu nevím, co génius je: vše je podivuhodné a je mi, jako bych se [v té knize] setkával se svým potencovaným a znebeštěným já“ (cit. dle Kann 1980, s. 102). Další Lipinerova díla byla mj. poema *Renatus* (1878, věnováno Malwidě von Meysenbug),¹⁴ básnická sbírka *Buch der Freude* (1880), drama *Der neue Don Juan* (1880)¹⁵ nebo libreto *Merlin* k opeře Karla Goldmarka (1886). „Na sklonku období, v němž [Lipiner] vytvořil všechna tato díla,“ píše Robert A. Kann, „nebylo autorovi ještě ani pětadvacet let“ (Kann 1980, s. 104). *Deutsch-österreichische Literaturgeschichte* se zmiňuje o tom, že se po Lipinerovi, „jakmile se oženil a nastoupil do Knihovny říšské rady“ (Nagl — Zeidler — Castle 1937, s. 1568), slehla

11 Kritika překladu se tenkrát jevila být integrální součástí literární kritiky.

12 V jednom ze svých příspěvků o překladatelích Mickiewicze se Ritz zmiňuje o „talentovaném“ Lipinerovi (Ritz 1998, s. 59).

13 Lipiner zčásti doplňuje i poznámkový aparát básníka.

14 O něm ale Nietzsche napsal: „příšerné, nesympatické, pomatení“, srov. Nagl — Zeidler — Castle 1937, s. 1568.

15 „Nový“, protože protagonistu není líčen jako svůdce, ale jako obět žen, srov. tamtéž.

zem. V roce 1898 ještě dokončil truchlohru *Adam* (zamýšleno jako předehra k trilogii o Ježíšovi), v roce 1913 byla posmrtně zveřejněna tragédie *Hippolytos*, která tematicky vychází z Eurípida.

*

Translator Studies se vyvíjejí už zhruba pětadvacet let nejen v anglosaském prostoru, ale také v rámci francouzské *traductologie*, ve skandinávských zemích i v Německu. V centru zájmu tohoto bádání se nachází překladatel jako jeden z důležitých aktérů překladatelského pole, překladatel ve své osobitosti, ale také nahlížený v kontextech a v sítích vztahů s dalšími aktéry pole. Díky tomuto přístupu — který navrácí překladatele, dříve silně upozaděného, opět do funkční paměti naší doby — nabývá translologie historické dimenze. Translator Studies navíc přináší obrovské množství zdrojového materiálu pro sepsání (nových) dějin překladu.

Z němčiny přeložil Lukáš Motyčka.

LITERATURA

- Berman, Antoine:** Das Projekt einer „produktiven“ Übersetzungskritik. In: Irène Kuhn (ed.): *Antoine Bermans „produktive“ Übersetzungskritik. Entwurf und Erprobung einer Methode*. Günter Narr, Tübingen 2007, s. 53–127.
- Csáky, Moritz:** *Das Gedächtnis der Städte. Kulturelle Verflechtungen — Wien und die urbanen Milieus in Zentraleuropa*. Böhlau, Wien — Köln — Weimar 2010.
- Eberharter, Markus:** *Die translatorischen Biographien von Jan Nepomucen Kamiński, Walenty Chłędowski und Wiktor Baworowski. Zum Leben und Werk von drei Literaturübersetzern im 19. Jahrhundert*. Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018.
- Hanus, Valerie:** Siegfried Lipiner. In: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, sv. 5. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1972, s. 231 <http://www.biographien.ac.at/oebl_5/231.pdf> [9. 11. 2019].
- Heydel, Magda:** Kto tłumaczy? Sylwetka tłumacza w najnowszych badaniach przekładoznawczych. In: Jadwiga Kita-Huber — Renata Makarska (eds.): *Wyjść tłumaczowi naprzeciw. Miejsce tłumacza w najnowszych badaniach translologicznych*. Universitas, Kraków 2020, s. 23–44.
- Holmes, James S.:** *Translated!: Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Rodopi, Amsterdam 1988.
- Chesterman, Andrew:** The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes — Journal of Language and Communication Studies*, 2009, č. 42, s. 13–22.
- Kann, Robert A.:** Siegfried Lipiner (1856–1911) als Vertreter einer polnisch-deutsch-österreichischen kulturellen Synthese. *Studia Austro-Polonica*, 1980, č. 2, s. 99–107.
- Kelletat, Andreas F. — Tashinskiy, Aleksey:** Entdeckung der Übersetzer. Stand und Perspektiven des Germersheimer Übersetzerlexikons. In: titíž (eds.): *Übersetzer als Entdecker. Ihr Leben und Werk als Gegenstand translationswissenschaftlicher und literaturgeschichtlicher Forschung*. Frank & Timme, Berlin 2014, s. 7–16.
- Kleberg, Lars:** Für eine Übersetzungsgeschichte von unten. Zum Projekt eines digitalen schwedischen Übersetzerlexikons. In: Andreas F. Kelletat — Aleksey Tashinskiy (eds.): *Übersetzer als Entdecker. Ihr Leben und Werk als*

- Gegenstand translationswissenschaftlicher und literaturgeschichtlicher Forschung.* Frank & Timme, Berlin 2014, s. 17–26.
- Makarska, Renata:** Translationsbiographische Forschung. Am Beispiel von Siegfried Lipiner (1856–1911) und Grete Reiner (1892–1944). In: Andreas F. Kellertat — Aleksey Tashinskiy — Julija Boguna (eds.): *Übersetzerforschung. Neue Beiträge zur Literatur- und Kulturgeschichte des Übersetzens.* Frank & Timme, Berlin 2016, s. 215–232.
- Mickiewicz, Adam:** *Todtenfeier.* Breitkopf & Härtel, Leipzig 1887.
- Nagl, Johann Wilibald — Zeidler, Jakob — Castle, Eduard (eds.):** *Deutsch-österreichische Literaturgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung in Österreich-Ungarn.* Sv. 4, 1890–1918. Wien 1937.
- Pym, Anthony:** Humanizing Translation History. *Hermes — Journal of Language and Communication Studies*, 2009, č. 42, s. 23–48.
- Pym, Anthony:** *Method in Translation History.* St. Jerome Publishing, New York 2014.
- Ritz, German:** Der deutsche Mickiewicz — die Tradition der Übersetzung. *Colloquium Helveticum*, 1998, č. 28, s. 57–88.
- Rollauer, Jakob — Castle, Eduard:** Galizien. In: Johann Wilibald Nagl — Jakob Zeidler — Eduard Castle (eds.): *Deutsch-österreichische Literaturgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung in Österreich-Ungarn.* Sv. 4, 1890–1918. Wien 1937, s. 1390–1403.
- Venuti, Lawrence:** *The Translator's Invisibility: A History of Translation.* Routledge, London — New York 1995.
- Zelinsky, Hartmut:** Lipiner, Siegfried. *Neue Deutsche Biographie* 14 (1985), s. 642–643 <www.deutsche-biographie.de/pnd11906815X.html#ndbcontent> [9. 11. 2019].